

Tukaj sledi ves Vodnikov životopis, kakor se nahaja v spomeniku, sestavljen po dr. H. E. Costa-tu. Dalje piše dr. Brunner:

„Tako je bil tedaj ta Vodnik po lepem popisu svojega značaja, ki se tudi v spomeniku nahaja iz roke prof. Petra Petruzzi-ta, blagodušen, nesebičen, dobrodelen, in ko ga je huda nesreča obiskala, ko skala terden zoper mahljeje ojstre osode, kakor Dante, ki ga je sam obilno čislal“.

„Koliko družnikov Vodnikovih, ki so na potih tega sveta po lastni ugibnosti in ptuji ugodnosti došli do veljavne službe in dobre plače, se je s pomišljanjem in pomajevanjem oziralo v preganjanega moža kot v ubozega revčka, in ga je sebičnika imenovalo zavoljo njegovega tihega, vednosti udanega življenja! Kakor so taki ljudje nečislani ostali, dokler so živeli — razun če so se sami kje na dan rili — tako jih tudi zdaj nihče ne pomni v celi domovini. Nasproti pa so Krajnci čez 40 let še ponosni za svojega Vodnika, in njegovo djanje mislijo še v posebnem znamenji oznanovati naslednikom“.

„Daljno razlaganje tega, kar je Vodnik razun preiskovanja domačega in družih jezikov storil kot starinoslovec in zgodovinar, ne gré v obsežek tega koledarja. Pa en spomin iz njegovega življenja hočemo vzeti iz g. Babnikovega spisa v ravno tistih bukvah. Napis se glasi: „Koza.“

Tukaj sledi vsa tista ginljiva pripoved, kako se je Vodnik potegnil za preganjano nedolžno siroto, in kako je dalje oskerbel njeno srečo. In potem sklene pisatelj besedo s tem: „Zdaj, ljubi bravec, poznaš zaslužnega moža — ki je bil avstrijsk državlján — v njegovi domovini ga imenujejo mojstra pevcov v slovenskem jeziku — poznaš Val. Vodnika, od katerega blezo poprej, če nisi Krajnc, nikoli v svojem življenji nisi nič slišal; naj ti bo v tolažbo, da tudi jez sem se še le pri svojem gostoljubnem in prijaznem gospodarji v Postojni (zakaj eno noč in en dan sem bil njegov gost), soznanil z imenom in bitstvom tega mnogozaslužnega učenega moža in obdarovanega pesnika“.

Tako dr. Brunner. Slovenci se smejo veseliti, da Nemec, in sicer dobro znan in učen mož, tako slavi njih rojaka, in čisla tudi njih narodnost. Hicinger.

Kratkočasno berilo.

Spominek pri lipah.

Po narodni pripovedki.

Slovanski narodi so živeli nekda v edinosti in bili so miroljubni. Dana beseda bila jim je sveta. Kadar je star Slovan bogove za priče poklical, bi bil pred stebre zemlje omajal kakor njega drugač obrnil.

Bogovi — se vé da še paganski — so imeli mnogo slabost kakor ljudje, kar bomo iz sledečega vidili. Bili so sovražni.

Brandiboj je bil eden najhrabriših Slovanov tistega časa, ko se je sledeče prigodilo. Pri vsakem boji je bil zmagavec; njegova pest je bila železna, toraj se ga je vse balo. Sicer pa je bil prijazen in mil.

Tačas so imeli Slovani boj s sosednim ljudstvom. Večkrat so se že v malih praskah z njimi kresnili, pa vselej so bili otepeni. Brandiboj je ležal cel mesec domá bolan. Žalostne novice so ga strašno razserdile. Prišeže se maševati nad sovražnikom. In mož beseda je bil.

Ozdravivši skliče nekega dné 19 mladih korenjakov in jim pové svojo prisego. Vse se zatega del hvali: Ves vesel jim reče: „Marsikak naklep naših prededov je splaval že po vodi, ker so bili premalo terdne volje. Da nam tudi ta naklep, katerega smo zdaj sklenili, po vodi ne splava, in se mašujemo za prelito kri svojih dragih rojakov, prisežimo pri večnih bogovih, ne pred domú se verniti, preden ne bo od naših mečev kri sovražnikova kapala!“ — Vsi radostni prisežejo. Brandiboj je njih vodja. Ponosen gré pred junaki

tjé v sovražne pokrajine. Ni mislil, da bodo vsi razun njega, tam ostali, hinavsko pobiti.

Maševanja željni premalo pazijo na zanjke, jim od sovražnika nastavljene, in pogumnost jim nič ne pomaga. Veliko popred so jih izsledili, preden so se tega nadjali. Sovražnik vedši, da jih je le malo, se oboroži, kar se le dá, in jih pričakujejo šestkrat močnejši v germovji neke soteske. Komaj pridejo Slovani brezskerbni v sotesko, kar planejo izza germovja nad-nje. Strašno vpitje se razlega po soteski, bojni rogovi odmevajo po bližnjih sterminah in daljnih pečinah; groza in strah prevzame te in une. Ubežati ni bilo mogoče, se braniti še manj. Vsi Slovani popadajo. Ni jim bilo dano si v kervi sovražni žeje ugasiti. Samo vodja se skrije v tamno votlino bližnjega skalovja.

Tù premišlja Brandiboj svoj žalostni stan. Strašen se mu zdi, pa je bil še le začetek žalostnih prihodnjih dni. „Blagi rojaki! — reče — popadali ste, preden ste kaj dosegli! In jez — jez nesrečnik, jez še tù bivam! Skrivam se enako divji zverini po skalovji, ki se belega dné boji. Kaj čem odgovoriti rojakom, ki bodo vernivšega popraševali? Tovarši so popadali, in — jez ubežal, se skril v to jamo!“

Za malo časa omolkne. Serpo gleda okoli sebe; divje obrača svoje oči proti nebu pa govori: „Ti moj varh, zakaj me niso sovražne pušice zadele? Zakaj nisem z rojaki vred padel in umerl? Končaj me; jez ne morem preterde osode prestat! Nak, nak! prisego moram še pred spolniti; moram se maševati; moje sercé hrepení po gorki kervi sovražnikov! Pomagaj mi, pomagaj! — Morda se še lahko nocoj mašujem. Sovražnik vesel zmage ne bo mislil na-me. Hočem se tjé splaziti in jih napasti!“

Tako sklene in gré iz jame. Bila je tamna noč; nobena luč ne razsvetljuje zemlje. Sovražnik zmage in plena vesel je potoval domú. Brandiboj gré po stezi tjé proti vasi. Pa tamna noč in nevihta, ki mu je v sercu razsajala, ga zapeljeta na krivo pot. Vso noč hodi in hodi, pa zastonj. Nič več ne pride nazaj na pravo pot. Precej, ko se zdani, gré na neko goro, in gleda, kje da je. Zdelo se mu je, da je preveč na desno zašel. Pa še bolj se zmoti in zmiraj dalje od prave poti gré. Nazadnje se verne nazaj in išče steze. Nič ni. Gosta megla leži čez gojzd, da ne vé ne naprej ne nazaj.

Kmaló potem začne deževati in dežuje 14 dni. Vsi potoki in vse reke prikipijo do brega. Brandiboj pa le hodi in hodi, zdaj poleg rek, zdaj poleg hribov. Prepadi in sterme pečine ga ne strašijo. Cele tri mesce hodi po neizmernih gojzdi in pustinah; prebrede globoke vode in preplava dereče reke. Kadar lačen in truden hoče počivati in se okrepčati s koreninami in srovim mesom, ga nadlegova zverina, da komaj se ji brani.

Al vsem terdim overam kljubuje orjaška postava Brandibojeva. Bolezen ga ne potlači; le kervavo maševanje in obup mu razsajata strašno po sercu, in mu ne dasta miru al pokoja. Zaroti se zmiraj proti severju iti, in se v prvi vasi znositi. Osem dni hodi. Deveti dan spozná nek germ, al kako hudo mu je pri sercu! „Bogovi, hudi bogovi!“ — kriči in pade na obraz, kakor bi ne hotel nič viditi. „Hudi bogovi! kaj vidim, kaj gledam! to so domače pokrajine! Moj rojstni kraj je tù! Ni več časa se obrniti! V kervi svojih bratov moram osvete meč oprati! Oj, krí mi zastaja po žilah! Da bi se za prijatle, brate maševal, sem šel od doma, in zdaj zdaj?“ — ne more več govoriti, bridka žalost mu zaprè besedo. „Neumerjoči bogovi! kaj sem krivičnega storil, da me tako tepete? Udati se moram; kar ste sklenili, bo storjeno“. Vroče solze toči kakor nikdar poprej. Še pol dné, in — o groza! dobro je vedil — pride v domačo vas. Trese se kot šiba. Stokrat in stokrat obstane in se hoče obrniti. Pa nesrečna prisega ga naprej podí, kakor vihar derví valove morja.

Že so zvedili Slovani prežalostno novico, da so njih

hrabri rojaki v soteski pobiti bili. Tulijo in žalujejo in prepevajo mertvaške pesmi svojim rojakom na čast. Najbolje so žalovali po vodji. Brandibojevi starši so še živeli. Imeli so še edino hčer. Serčno so to ljubili, serčno jo je ljubil tudi njeni brat. Jokaje ga je spremila dalječ dalječ čez vas. Zvedši pa smert dragega brata, je hodila vsaki dan tje solze točit, kjer sta se ločila. Bila je zdaj edina podpora žalostnim staršem.

Nezapopadljive pota osode! Ravno svojo sestro, pridši do kraja bridke ločitve, najpervo zagleda žalostni Brandiboj po stezi gredé. Strah mu vse ude prešine, ko jo zagleda. Hoče obstati, ne vé kaj bi počel. Pa ravno ta trenutek ga tudi sestra zagleda in spozná. Jerbašček ji pade z rok. Debelo ga gleda nekaj trenutkov; kakor zid stoji. Pa naglo se zavé, in ga teče objet. „O ljubi brat, ali še živiš? Ali se mi ne sanja, ali je res, ali si ti? Res je, res! O kaj sem vse že prestala, in kaj morebiti tudi ti, brat ljubeznjivi! Kako si bled, kako vpaden! Zakaj molčiš? Saj si zopet pri nas domá! Kdo je bolje žaloval po tebi kot jaz in tvoji starši.“

„O neusmiljeni bogovi! — strastno beseduje Brandiboj natihome — zdaj mi je jasen vaš naklep. Prisega ne prelomim! Vse hočem vaši neusmiljenosti žertovati, vse spolniti!“

„Kaj tožiš? — prasha sestra dalje — kaj ti je, dragi brat, povej mi? Pozabi terpljenje, ki si ga prestal! Spomni se mene in svojih ljubih staršev!“

„O sovražni bogovi — divjá zdaj Brandiboj — zato ste me živega pustili, da moram vaši požrešnosti najdražji dar žertovati! Kervoloki duh! ali so ti pregrehe take prijetni darovi?“

Tako govori, in preden še zgovori, porine meč svoji nesrečni sestri v persi. Na glas zavpivši: „Brat!“ se zverne na tla in kri ji teče curkoma iz rane. — „Hudobni duh — odgovori — mi je zapovedal, me je silil, te umoriti. Prisego moram spolniti. Hodi v miru in odpusti mi! Kmaló se boš maševala!“ Pri teh besedah se prebode trikrat z mečem in se zgrudi zraven sestre.

Kmalí potem gré nekdo iz bližnje vasi memo, in vidi strašno prigodbo. Bližje pridši spozná Brandiboja v svoji kervi se valjati, zraven njega pa blede sestro. Poprašuje umirajočega po imenu morivca. Brandiboj se sklone in s hripovim glasom pové vse, kar se je zgodilo, ter prosi naj ga zraven sestre tú pokopajo, in izdihne svojo dušo.

Popotnik teče nazaj v vas žalostno novico naznanit. Vsi sosedje se zberejo na mestu. Tudi starši nesrečnih mertvih, vidši tek ljudi iz vasi in bavši se za hči, grejo za njimi, in pridejo, še prekmalo na mesto groze. Zgrudijo se zraven mertvih trupel. Nesó jih proč, pa zbolé in sedmi dan umerjejo. Pokopali so jih zraven nesrečnih otrok.

Slovani, da bi jim spomin te strašne prigodbe nikdar ne zginil, zavalé dva silno velika kamna na grobe; zasadé 19 lip v vedni spomin unih 19 rojakov, ki so z Brandibojem nad sovražnika šli. Vsako leto se potem tú shajajo. Žalostna novica pa se kmali dalječ okoli zvé; vse žaluje po Brandiboji.

Kje sta ona dva kamna, kje stojé tisučletne lipe s svojimi košatimi vejami, se ne vé. Kraj se imenuje: „Spominek pri lipah“. Iši ga, pevec, s svojimi strunami, hodi čez hribe in doline, čez vode in reke, popevaj svoje junake, jokaj se na razvalinah minulih časov, pri slavnih spominkih pa udari na strune, da odmeva se od bližnjih in daljnih stermin in pečin milo doneči glas in prešine vse rojake tvoje!

J. Fr. Št.

Dopisi.

V Zagrebu 3. febr. A. K-s. Pretekle ste dve leti, odkar je slavil naš narod stoletnico Vodnikovo. Veselje je bilo prebirati imena darovnikov, ki so darovali vsak po svoji moči in zmožnosti prineske za spomenik, ki bi se

imel postaviti na slavo pervaka naših pesnikov. Tudi bratje naši na Horvaškem so obhajali z nami vred stoletni rojstni dan Vodnikov, ter so doprinesli tudi svoj del v njegovo poslavljenje. Ni toraj čuda, da poprašujejo: kaj nameravamo napraviti z nabranim dnarjem? *) Ne dajmo se dolžiti nehajstva, temveč pokažimo, da nam je mar za poslavljenje našega Vodnika. Naj se določi, kaj in kako se ima zgoditi, in položi naj se račun, potem se pa lahko kapital vloži makar na deset ali dvajset let na obresti, če je še zdaj premajhen, da bi se kaj častitega napraviti dalo. Med tem se še bo našla tú ali tam blaga duša, ki še bo kaj darovala v ta namen. Poznam visoke gospode, ki pravijo, da ravno zatega del nočejo nič darovati, ker ne vejo, kaj se bo zgodilo z dnarji. Kar je zagrebskih darovnikov, se vsi potegujejo za spomenik materialen, kakošnega je gospod dr. Toman že od početka v mislih imel, in teh misli je gotovo tudi večina Slovincov. Predlogi o štipendiji itd. so le domoljubne misli poedinih domorodcev, ki so sicer vse hvale vredne, pa niso praktične. — Drugo izdanje „Leptira“ za 1860 troškom gosp. Stojšića je že dogotovljeno. — Pod tiskom se nahaja prestava Wenzigove brošure „Razmišljenje avstrijskega podanika o carskom pismu od 9. rujna 1857“.

Z Ljubljane. V nedeljo je bil letni zbor pripomočnega društva obertnikov in rokodelcev, kterege so počastili Njih ekscelencija prečastiti gospod deželni poglavar grof Chorinsky s svojo nazočnostjo in se ga je udeležila obila množica častnih in djanskih družbenikov. Iz nagovora neutrudljivega predstojnika gosp. Janeza Horak-a smo zvedili, da družba krepko napreduje in se čedalje bolj dobrotno in potrebno skazuje malim obertnikom in rokodelcom, ki dnarne pripomoči potrebujejo, katerim je preteklo leto 72.787 fl. izposodila. Res lepa pripomoč! Razun tega pa, da je ta kapital obernila na 435 posojil, je z varčnim gospodarstvom družbino matico pomnožila za 562 gold. 31 kr., ktera ima zdaj v vsem 1933 gld. 26 kr. lastnega premoženja. Dopadalo nam je še posebno slišati, da ta družba ne preiskuje obist in čev človeku, kateri jo posojila prosi, in da ne zasleduje njegovega premoženja do desetega urbarja, preden mu kaj posodi; če je kakošen rokodellec v potrebi in je društvu znan, da je pošten in priden človek, dá mu, česar želi, če le more, brez vseh ovinkov in sitnih potov. S tem prav se skazuje milodarno napravo, ne pa le špekulativno dnarničarko. Pa še nekaj družega lepega imamo od te družbe povedati. Na predlog gosp. Horak-a je nabrala lani s tem, kar je tudi z svojega premoženja dodala, od svojih družbenikov 360 gold. Ta znesek je podarila rokodelski nedeljski in realni šoli in pa družbi rokodelskih pomočnikov in s tem pokazala, da ji je tudi mar za omiko svojih ljudi. Poslednjič se je zahvalil gosp. predsednik društvenemu pravosredniku gosp. dr. E. Costa-tu za neutrudljivo in nesebično podporo v vseh društvenih zadevah in mu je v spoznanje teh zaslug v imenu društva podal pismo častnega društvenega uda; dalje je očitno zahvalo izgovoril vsem gosp. odbornikom, ki so se tako marljivo poganjali za prid društva, in so lani bili: gosp. Rudholzer Vilhelm, urar, predsednika namestnik, gosp. Klemenčič Anton, hišni posestnik, računar, in pa gospodje: Drašler Fr., čevljar, Freiburger Jur, klepár, Jelačić Fr., čevljar, Mikuš Lor., fabrikant dežnikov, Milic Jož., bukvo-tiskar, Rost Vilh., sodar, Šerc Fr., kerznar, Tambornino Karl, zlatár, in pa Waidinger Feliks, glažar, — zlasti pa še gospod kasirju Antonu Heidrich-u za veliko delavnost njegovo. — Potem so bile mnoge dnarne reči zboru na znanje dane. — Na povabilo gospod predsednika: naj se oglasi, ako ima kdo kako željo ali kaj družega na sercu, ni nihče nič omenil, tedaj je zbor s tem poterdil, da je vse

*) Gospod dr. Toman, ki ima vso to reč v rokah, nam je obljubil, da bo stopil z računom in predlogom kmali na dan.